

VENEMAA JA LÄÄNE HEIDUTUSTEEMALISE DIALOGI KEELELINE ASPEKT: KAS JA KUIDAS MÕISTAVAD VENELASED HEIDUTUSE TÄHENDUST?

Liia Vihmand-Veebel, Viljar Veebel



THE LINGUISTIC FACTOR IN THE DETERRENCE CONVERSATION BETWEEN RUSSIA AND THE WEST: IF AND HOW RUSSIANS UNDERSTAND THE MEANING OF 'DETERRENCE'?¹

Abstract. Given Russia's aggressive actions in Ukraine and its hostile remarks toward its NATO neighbours, the question of why the credible deterrence posture of the Alliance is not producing the desired results is becoming increasingly important. Either Russian political leaders do not want to comply with the Western credible deterrence posture, or they do not understand what is expected from them. Linguistic factors (e.g., the 'lost in translation' effect) affect the effectiveness of the conversation on deterrence between Russia and the West, including NATO. The Russian language does not have one unambiguous equivalent for the Western term 'deterrence'. There are several possible translations for deterrence in Russian, including *sderzhivaniye* (сдерживание), *ustrasheniye* (устрашение), *sderzhivaniye putem ustrasheniya* (сдерживание путём устрашения), *sderzhivaniye prinuzhdeniyem* (сдерживание принуждением), as well as others. These terms are not synonymous, with each having its own different meaning and some being used in Russian military-political theory where they refer to different concepts. The current study focuses on the most visible linguistic complications in the deterrence dialogue between Russia and the West. Based on the current study, it would often be more reasonable to talk to the Russian political and military elite about containment or coercion, which are more common and have clear, specific meanings in Russian.

Võtmesõnad: heidutus, strateegiline kommunikatsioon, terminoloogiline mitmetähenduslikkus

Keywords: deterrence, strategic communication, terminological ambiguity

¹ Artikli ingliskeelne versioon ilmus 2023. aastal ajakirjas *The Canadian Journal of European and Russian Studies* (Vihmand-Veebel, L., & Veebel, V. (2023). The linguistic factor in the deterrence conversation between Russia and the West: If and how Russians understand the meaning of 'deterrence'? *The Canadian Journal of European and Russian Studies*, 16(2), 30–47). Eestikeelne tõlge avaldatakse autorite loal.

1. Sissejuhatus

Keel kui suhtlusvahend ja spetsiifiline märgisüsteem on lahutamatu osa igast dialoogist, sealhulgas poliitilistest ja julgeolekualastest aruteludest. Keele ja sõnade abil ei edastata ainult infot, keelekasutus peegeldab ka kõneleja staatust ja hoiakut. Viimastel aastakümnetel ei ole strateegilise stabiilsuse ja heidutuse teemal Venemaa ja NATO riikide vahel olnud viljakat dialoogi. Selle asemel esitatakse pigem paralleelseid monolooge, mis on suunatud eelkõige kodupublikule ning lähtuvad osalejate endi huvidest.

Sageli ei mõisteta ega tajuta Venemaal välisriikide kontseptsioone nii, nagu lääneriigid neid ise mõistavad ja seda Venemaalt ootavad. Üheks oluliseks teguriks, mis seda mõjutab, on keeleline aspekt, mis võib kaasa tuua selle, et selge ja läbipaistva kommunikatsiooni asemel läheb osa sõnumist tõlkes kaduma. Nagu igal teadusharul, on ka rahvusvahelistel suhetel oma erialane terminoloogia, mida tunnevad need, kes on seda ala õppinud. Erinevatel riikidel ja keeltel on olemas oma spetsiifilised poliitilised ja sõjalised mõisted ning neid tähistavad oskussõnad ehk terminid, mille mõistmist eeldatakse ka mujal riikides elavatelt ja teisi keeli kõnelevatelt inimestelt. Ebasobivate, teisele dialoogis osalejale mõistetamatute või ebatäpsete terminoloogiliste vastete kasutamine võib tekitada raskusi tegeliku sõnumi mõistmisel. Eriti konfliktiolukordades võib see viia partnerluse katkemiseni või isegi konflikti eskaleerumiseni.

1990. aastatel, kui NATO ja Venemaa Föderatsiooni suhted olid paraneemas ning mõlemad osapooled olid pühendunud viljakale dialoogile, koostööle ja püsiva rahu rajamisele Euroopas ja Atlandi ookeani piirkonnas (Sarotte, 2021), allkirjastasid NATO ja Venemaa 1997. aasta mais vastastikuste suhete, koostöö ja julgeoleku aluspõhimõtete akti. See tähistas uue partnerlusel põhineva suhte algust lääneriikide institutsioonide ja Venemaa vahel ning lõi aluse NATO-Venemaa konsultatsioonideks ja koostööks. Selleks, et müüte hajutada ning kommunikatsiooni ja vastastikust mõistmist parandada, koostati ja avaldati „NATO-Venemaa kaasaegsete poliitiliste ja sõjaliste terminite sõnastik“ (*NATO-Russia Glossary of Contemporary Political and Military Terms*). See hõlmas kogu NATO-Venemaa konsultatsioonide ja koostööga seotud terminoloogiat. Sõnastiku eessõnas avaldasid toonane NATO peasekretär lord Robertson ja Vene kaitseminister Sergei Ivanov lootust, et see abivahend aitab paremini mõista teineteise kavatsusi (NATO, 2001).

Heidutusteemaline debatt on olnud ja ilmselt jääb ka edaspidi üheks NATO ja Venemaa suhete võtmeküsimuseks. Heidutus on NATO Venemaa-strateegia

keskne element (NATO, 2022) ning seetõttu üha olulisem nii Venemaa kui ka NATO sõjalise mõtteviisi seisukohast. Ent Venemaa arusaam heidutusest, selle tõlgendused ja määratlused erinevad sellest, kuidas lääneriigid heidutuse kontseptsiooni mõistavad.

Lisaks Venemaa poliitilise ja sõjalise juhtkonna hulgas valitsevale negatiivsele hoiakule lääneriikides levinud heidutuse kontseptsiooni suhtes muudab selleteemalise debati veelgi keerukamaks keeleline aspekt ehk poolte suutlikkus – või pigem suutmatus – üksteist mõista. Ühest küljest on Venemaal heidutuse teoreetiline raamistik alles välja kujunemas, mistõttu selles valdkonnas puudub ka selgelt struktureeritud ja ühtne terminoloogia. Teisalt ei ole NATO terminile *heidutus* olemas vene keeles ühtset, üldtunnustatud ja üheselt mõistetavat tõlkevastet (Adamsky, 2018). Oluline on ka ära märkida, et pärast 2022. aastal Ukraina vastu sõja alustamist on Venemaa poliitiline ja sõjaline eliit täielikult tagasi lükanud mõtte, et Venemaa võiks tulevikus mingilgi kujul NATO heidutust aktsepteerida (Medvedev, 2022; Putini kõne 30. septembril 2022 (Michael Rossi Poli Sci, 2022); Washington Post staff, 2022).

Arvestades Venemaa agressiivset tegevust Ukrainas ja vaenulikke väljaütlemisi NATO-sse kuuluvate naaberriikide suhtes, muutub üha tähtsamaks küsimus, miks lääneriikide heidutuse strateegia ei anna soovitud tulemusi. Venemaa poliitilised juhid kas ei soovi tegutseda lääneriikidele omase heidutusraamistiku järgi või ei mõista nad lihtsalt, mida neilt eeldatakse. Siinne uuring keskendub kõige ilmsematele keelelistele keerukustele Venemaa ja Lääne heidutusosalases dialoogis. Selleks uuritakse termini *heidutus* venekeelseid ekvivalente ja põhjusi, miks vene keeles ei ole lääneriikides kasutatavale terminile olemas kindlat ühemõttelist terminoloogilist vastet. Käsitletakse ka erinevate terminoloogiliste ekvivalentide kasutamist, kui Lääs ja Venemaa räägivad heidutusest (ingl *deterrence*), aga ka sundimisest (ingl *coercion*) ja ohjeldamisest (ingl *containment*), ning selle võimalikku mõju heidutusteemalisele debatile. Samuti arutatakse, millise terminoloogia kasutamine oleks Venemaa poliitilistele ja sõjalistele juhtidele paremini mõistetav või isegi vastuvõetav.

2. NATO heidutuse kontseptsioon

Heidutus on lääneriikide sõjalis-poliitiline kontseptsioon ja NATO üldstrateegia keskne element, mida kasutatakse suhetes globaalsete konkurentide ja vastastega, sealhulgas Venemaaga. Belobrovi (2020) sõnul on Venemaa poliitilised liidrid seisukohal, et kuigi NATO loomisest saadik on organisatsiooni

strateegia sõnastus ja suhete dünaamika muutunud, on Venemaa heidutamise jäänud NATO strateegia nurgakiviks. Seega lähtuvad alliansi teised strateegilised kontseptsioonid ja põhidokumendid just sellest põhimõttest (Belobrov, 2020).

Heidutuse eesmärk on takistada (tavaliselt teise riigi) soovimatut agressiivset käitumist, näiteks ühe riigi relvastatud kallaletungi teisele. Heidutamine tähendab püüdlust peatada või ennetada mingit tegevust (Mazarr, 2018). Lawrence Freedman pakub heidutusele pisut väljakutsuvama määratluse, käsitledes seda „tahtlike katsetena tingimuslike ähvarduste abil teiste käitumisega manipuleerida“ (Freedman, 2004, lk 6). NATO määratluse järgi on heidutus „võimaliku agressori veenmine selles, et surve avaldamise või relvakonflikti vallandamise kaasnev kahju ületab võimalikku kasu. See eeldab veenva sõjalise võime ja strateegia säilitamist ning selge poliitilise teotahte olemasolu“ (NATO, 2020, lk 42). Analoogselt määratletakse heidutust ka Eesti riigikaitseterminite andmebaasis Militerm.

USA kaitseministeeriumi määratluse järgi tähendab heidutus „tegevuse ennetamist usutava ähvardusega, et tegevusele järgneb vastuvõetamatu vastumeede, ja/või sellise arusaama loomisega, et tegevuse kahjulik mõju ületab võimalikku kasu“ (DOD Dictionary of Military and Associated Terms, 2021, lk 63). Britid määratlevad Encyclopedia Britannicas heidutust „sõjalise strateegiana, mille kohaselt üks jõud ähvardab oma vastast vastulööbiga nii tõhusalt, et hoiab ära vastase rünnaku“ (Encyclopedia Britannica, *s.a.*-a). Üldistavalt võib öelda, et heidutuse kontseptsioon hõlmab nii funktsionaalset sõnumit (võimalik agressioon ei tasu end ära) kui ka mainekujunduslikku sõnumit (heidutaja peab end piisavalt tugevaks ja suudab enda arvates takistada agressiooni või olukorra eskaleerumist).

Heidutuse mõiste võeti kasutusele külma sõja alguses, kui rahvusvahelised osapooled hakkasid välja töötama tuumaheidutuse kontseptsiooni ja selle üle arutlema. Heidutuse määratlemisega tegeleti kõige rohkem 1950.–1960. aastatel. Esialgne heidutuse kontseptsioon kujunes välja ajastul, kui USA tuumajõududele kuulus täielik ülemvõim. Heidutuse peamine eesmärk oli hoida ära seda, et vaenulikud jõud astuvad Euroopas suuremahulistes konventsionaalsetes konfliktides USA-le vastu. 1970. aastate alguses muutusid heidutuse kontseptsiooni fookus ja raskuspunkt. Kuna Nõukogude Liit saavutas USA-ga tuumajõudude pariteedi, kujunes välja vastastikku tagatud hävitamise (ingl *Mutually Assured Destruction*; MAD) doktriin ning mõlemad pooled tunnistasid tuumasõja võitmise võimatust.

Tollal oli loogiline arvata, et kui kaks võrdväärse surmava tuumaarsenaliiga superriiki loovad „hirmul põhineva tasakaalu“, võib see viia küll pingelise, kuid potentsiaalselt pikaajalise rahuni. Kuna heidutus hakkas üha enam seostuma vastastikuse tuumarünnaku võimalikkusega, lähtuti eeldusest, et nüüd hakkab heidutus mõjuma tänu karmi karistusega ähvardamisele. Sellist lähenemisviisi nimetatakse karistusheidutuseks (ingl *deterrence by punishment*) (Freedman, 2021, lk 5). Siiski tuleb ära märkida, et heidutusteooria kahe esimese laine ajal esitati enesekindlaid oletusi selle kohta, mis võiks agressorit heidutada ja mis mitte, ilma toetamata neid arvamusi kindlate ja mõõdetavate tõenditega (Mazarr, 2018).

Aja jooksul kujunes välja veel üks lähenemine – tõkestusheidutus (ingl *deterrence by denial*). Kõige lihtsamal kujul on tõkestusheidutus „otsene jõudude tasakaal vaidlusalusel territooriumil“ (Snyder, 1959, lk 6). Kuigi tõkestusheidutus hõlmab usutavat ähvarduse elementi, on sellele heidutuse liigile omane ka paindlikkus ja võime tõkestada vastasel strateegiliste võimaluste kasutamist (Freedman, 2004, lk 37). Tõkestusheidutuse kui strateegia eesmärk on muuta agressioon ebatõenäoliseks või võimatuks, võttes potentsiaalselt agressorilt usu, et tema eesmärk on saavutatav (Mazarr, 2018).

Michael J. Mazarr'i sõnul saab heidutust rakendada kahes olukorras: kui riik takistab vaenlase rünnakut oma territooriumi vastu või rünnakut kolmandate osapoolte (liitlas- või partnerriikide) vastu. Esimesel juhul on tegemist otsese heidutusega (ingl *direct deterrence*), teisel aga laiendatud heidutusega (ingl *extended deterrence*) (Mazarr, 2018). Laiendatud heidutus on olemuselt keerukam kui oma riigi kaitse, sest eeldab sõjaliste jõudude saatmist vahel tuhandete kilomeetrite kaugusele ja sealjuures just agressiivse riigi territooriumi vahetusse lähedusse, seda enam, et kui rünnak toimub koduriigist kaugel, on sellele raskem vastata (Mazarr, 2020). Laiendatud heidutuse näitena võib tuua NATO lävepakuvägede kohaloleku Balti riikides.

Heidutust saab liigitada ka selle rakendamise aja järgi. Eristatakse üldist heidutust (ingl *general deterrence*) ja kohest heidutust (ingl *immediate deterrence*). Üldine heidutus tähendab pidevaid ja pikaajalisi püüdlusi takistada soovimatut tegevust rahuajal, kui ei ole käes kriisiolukord. Kohene heidutus on seevastu tavaliselt kriisi ajal tehtav lühiajaline ja kiireloomuline katse ennetada konkreetset, peatselt toimuvat rünnakut (Mazarr, 2018). Mida üldisem ja pikaajalisem on heidutus, seda keerukam ja kulukam on hoida seda usutava ja veenvana.

Heidutust võib klassifitseerida ka selle ulatuse järgi. Kõige kitsamate määratluste kohaselt hõlmab heidutus üksnes riigi sõjalise võime kasutamist, et

ähvardada vastast vastulöögi või karistusega, ennetamaks tema tegevust (Veebel, 2018a). Laiema käsitluse alusel hõlmab heidutus nii vastulöögiga ähvardamist kui ka mittesõjaliste vahendite kasutamist, sh majandussanktsioonide rakendamist, diplomaatilist tõrjumist ja infooperatsioonide läbiviimist (Mazarr, 2018). Lawrence Freedman kasutab selles kontekstis ingliskeelseid termineid *narrow deterrence* kitsama määratluse ja *broad deterrence* laiema määratluse puhul. Tema tõlgenduses on kitsama määratluse puhul heidutuse eesmärk takistada konkreetset sõjalist operatsiooni juba käimasoleva sõja raames, samas kui laiema määratluse järgi on heidutuse eesmärk täielikult ennetada sõja puhkemist (Freedman, 2004, lk 32).

Üks heidutuse olulisemaid ja spetsiifilisemaid valdkondi nii teoorias kui ka praktikas on tuumaheidutus. See on olnud ja on siiani paljude riikide julgeoleku lahutamatu osa. Nende hulgas on loomulikult ka USA ja Venemaa – riigid, kelle valduses on suurim tuumaarsenal. MAD-doktriin, mis oli külma sõja ajal USA ja Nõukogude Liidu tuumaheidutuse keskmes, mõjutab praeguseni USA ja Venemaa tuumapoliitikat. Mõlemat suurriiki hoiab tuumarelvi kasutamast jätkuvalt võimetus, et nende häving on vastastikku tagatud. Sisuliselt kujutab MAD endast kõige puhtamal kujul karistusheidutust: see ei keskendu vaidlusaluse territooriumi otsesele kaitsmisele, vaid pigem ähvardusele ulatusliku karistusega, mis muudaks vastase ründamisega kaasneva kahju liiga suureks (Veebel, 2018b). Tuumaheidutus on tähtis ka riikidele, kellel tuumavõimet pole (nt Eesti), kuid kes loodavad liitlaste tuumaheidutuse laiemale mõjule.

Heidutust mõjutavad mitu tegurit: usutavus, mõõdetavus, poliitiline ühtekuuluvus, võime, otsusekindlus ja kommunikatsioon. Siinse uuringu eesmärk on keskenduda neist viimasele ehk parandada heidutuse valdkonna teemadega seotud kommunikatsiooni kvaliteeti. Kommunikatsioon on tõkestusheidutuse üks põhialuseid, kuna vastane peab olema teadlik heidutaja võimest, et heidutus oleks tõhus. Samas on ründajal keeruline hinnata kaitsva poole võitlusvõimet ning sihtmärgi alistatavuse saab ta kindlaks teha alles pärast rünnaku alustamist. Kui asjaga jõutakse aga nii kaugele, on heidutus ebaõnnestunud. Vältimaks heidutuse läbikukkumist, on vaja strateegiline kommunikatsioon hoolega läbi mõelda, et edastada vastasele selge sõnum heidutaja valmisolekust ja võimest lahingus edukalt võidelda. Siinkohal on oma mõju nii teadaoleval kui ka varjatud võimel, millele on ainult vihjatud („hirmul on suured silmad“).

Rebecca Hersman juhib tähelepanu sellele, et heidutuse tõhusus sõltub eelkõige võimest kujundada vastaste ja liitlaste arusaamu ja riskianalüüsi

(Hersman, 2017). Tegu on ratsionaalsusele suunatud dialoogiga liitlaste ja vastaste vahel. Dialoogi eesmärk on veenda vastaseid, et konflikti riskid kaaluvad üles kogu võimaliku kasu, ning kinnitada liitlastele, et dialoog kaitseb nende põhihuve (Hersman, 2017). Heidutuse usutavuse tagamiseks peab nii liitlastel kui ka vastastel olema ühine arusaam heidutuse toimimise põhimõtetest ja ratsionaalsusest. Ratsionaalsus ei tähenda ainult analüüsi, vaid seda mõjutavad ka kultuurilised tavad. Samuti peavad osapooled selgelt mõistma üksteise ootusi ja saadetavaid sõnumeid, isegi kui nende arusaamad ratsionaalsusest ei kattu (Veebel & Ploom, 2023).

Lisaks heidutusele kujunes ajapikku välja sellega sarnane, kuid siiski eraldiseisev kontseptsioon, mida inglise keeles nimetatakse *compellence*'iks. Eesti keeles ei ole veel kindlat vastet ingliskeelsele terminile, sest erinevalt heidutusest ei ole seda Eesti julgeolekudebatis laiemalt kajastatud. Artikli autorid pakuvad välja eestikeelse vaste *survestamine*, mis annab hästi edasi *compellence*'i sisu, mille järgi tuleb vastast survestada, et ta muudaks oma käitumist ja tegutseks soovitud suunas. Kui kasutada *survestamist* termini *compellence* vastena, aitaks see eristada seda *sundimisest*, mis on juba kinnistunud eestikeelse vastena ingliskeelsele *coercion*'ile, mis on laiem mõiste ning hõlmab nii survestamist kui heidutamist.

Kui heidutuse eesmärk on takistada kedagi midagi tegemast, siis survestamise puhul sunnitakse kedagi midagi tegema (Mazarr, 2018). Peamine erinevus nende kahe kontseptsiooni vahel seisneb selles, kas seda tegevust, mida soovitakse ära hoida või lõpetada, on juba alustatud või ei ole. Seda vahet aitavad täpsustada Slantchev ja Freedman. Slantchev selgitab, et survestamise eesmärk on veenda vastast teistmoodi käituma. Tegu on aktiivse protsessiga, mis nõuab pidevat pingutust ja otsest sekkumist ning millega püütakse muuta *status quo*'d, samas kui heidutus võib olla pikaajaline ja ajas püsiv, ilma et oleks vaja pidevalt sekkuda (Slantchev, 2005, lk 4). Lawrence Freedman aga leiab, et heidutus võib tähendada meetodeid, doktriini ja mõtteviisi, kuid igal juhul on see seotud tegevusele piiride seadmise ja nende piiride ületamisel tekkivate riskide selgitamisega (Freedman, 2004, lk 116).

3. Heidutusalane debatt Venemaa ja NATO vahel enne 2022. aastat

Venemaa ja lääneriikide vahel käivitus heidutusega seotud arutelu külma sõja esimestel aastatel 20. sajandi keskpaigas. Üks märgilistest sündmustest, mis tähistas külma sõja algust ja viis muu hulgas NATO loomiseni, oli Trumani doktriini väljakuulutamine 1947. aastal. Seda doktriini, mida tuntakse ka Trumani ohjeldamise doktriini nime all (ingl *Truman's containment doctrine*), peetakse ohjeldamise poliitika (ingl *containment policy*) alguspunktiks. Ohjeldamise poliitika (lühendatult lihtsalt ohjeldamine) oli Ameerika Ühendriikide välispoliitiline strateegia, mille eesmärk oli piirata Nõukogude Liidu ja kommunismi laienemist. Selle lähenemisviisi üks peamisi eestkõnelejaid oli USA diplomaat George Kennan, kes osales ka selle poliitika väljatöötamises. Ohjeldamise poliitika keskne mõte oli hoida Nõukogude Liit nendes piirides, mis talle määrati Teise maailmasõja järel, ning takistada tema mõjuvõimu edasist kasvu. Mõned külma sõja revisionistlikud analüütikud on pakkunud välja, et ohjeldamist võib käsitleda pigem kompromissile orienteeritud kui otseselt agressiivse strateegiana (Evans & Newnham, 1998).

Tuumarelvade kiire areng tähistas uue ajastu algust Ameerika Ühendriikide ja Nõukogude Liidu vastasseisus. 1940. aastate lõpus ja 1950. aastate alguses püüdsid NATO teadlased leida parimat viisi selleks, et kasutada tuumarelvade uut mõju Nõukogude Liidu heidutamiseks (Sagan, 1991). Tuumarelvad töid globaalses julgeolekutasakaalus kaasa revolutsioonilise muutuse, mille tagajärjel kujunes välja tuumaheidutuse (ingl *nuclear deterrence*) kontseptsioon. Kuni külma sõja lõpuni oli tuumaheidutus NATO ja Nõukogude Liidu vahel peetava heidutusalase debati keskne osa ning selle elemendid on järk-järgult kandunud üle ka teiste riikide (sh Venemaa Föderatsiooni) kaitsestrateegiasse, kuigi need esinevad seal spetsiifiliste rahvuslike eripäradega (Petšatnov, 2016). On oluline ära märkida, et teistel tuumariikidel, kes on ÜRO Julgeolekunõukogu alalised liikmed (st Prantsusmaal, Ühendkuningriigil ja Hiinal), on oma heidutusele orienteeritud tuumavõime, mis on siiski oluliselt ühekülgsem, väiksema mahuga ning ette nähtud peamiselt karistusheidutuseks.

Strateegiline heidutus riikliku sõjalis-poliitilise kontseptsioonina kujunes Venemaal välja alles 21. sajandi alguseks. Nõukogude Liidu strateegilises mõtlemises ei olnud heidutus keskne ega üksikasjalikult määratletud mõiste, mis tulenes Nõukogude Liidu kahetisest suhtumisest tuumasõtta ja riigi strateegilise lähenemise eripäradest. Nõukogude Liidu juhtkond järgis

siiski vaistlikult heidutuse loogikat (Adamsky, 2014) ja neil oli oma arusaam heidutusest. Nõukogude Liidu heidutuse käsitus oli kahetine ning selles rõhutati ühteagu nii ründevalmidust kui ka sõja vältimise olulisust (Simes, 1980–1981). Nõukogude Liidu sõjapoliitika peamine eesmärk oli heidutada Ameerika Ühendriike ja hoida ära nende tuumarünnak. Selle saavutamiseks andis Nõukogude Liit selge signaali, et võimalik tuumarünnak ei jää vastu seta. Erinevalt USA-st ei olnud Nõukogude Liidul aga ametlikult sõnastatud heidutusdoktriini (Adamsky, 2014). 1991. aasta novembris, vahetult enne Nõukogude Liidu lagunemist, andis selle esimene ja viimane president Mihhail Gorbatšov siiski käsu luua Nõukogude Liidu relvajõududes strateegiliste heidutusjõudude üksus (Памятные даты: К 30-летию Указа о создании Стратегических сил сдерживания СССР, 2021).

Pärast Nõukogude Liidu lagunemist kujunes 1990. aastatel välja uus unipolaarne maailmakord, milles kuulus juhtroll Ameerika Ühendriikidele. Seetõttu ei olnud ajutiselt ka vaja kedagi heidutada (Freedman, 2004, lk 21), mis omakorda pidurdas heidutusteooria edasist arengut. NATO riikide ja Venemaa suhted hakkasid paranema ning Venemaa lootis saada osaks Lääne julgeolekuarhitektuurist (Romanova, 2011). See suhteliselt rahumeelne ja koostööle orienteeritud periood kestis aga vaid kaks aastakümnet. 21. sajandi teise kümnendiga algas uus vastasseis NATO ja Venemaa vahel (Rumer & Sokolsky, 2020). Pinged hakkasid kasvama pärast 2008. aasta Vene-Gruusia sõda ja eskaleerusid veelgi 2014. aastal, kui Venemaa annekteeris Krimmi ja õhutas relvakonflikti Ida-Ukrainas. Need sündmused tähistasid uue ajastu algust NATO ja Venemaa heidutusosalases debatis ning taastasid nende suhetes heidutuse keskse koha. Seda muutust illustreerib selgelt asjaolu, et kui NATO 1999. aasta Washingtoni tippkohtumise kommünikees mainiti heidutust vaid korra, siis 2016. aasta Varssavi tippkohtumisel oli heidutus üks kahest põhiteemast ning seda mainiti kommünikees koguni 28 korda (Paulauskas, 2016). Kui Nõukogude Liidus ei olnud heidutus sõjalis-poliitilises mõttes keskne kontseptsioon (Adamsky, 2014), siis nüüdseks on Venemaa Föderatsioonil olemas oma riiklik lähenemine, mida nimetatakse vene keeles *стратегическое сдерживание*’ks. See kujutab endast Venemaa versiooni heidutusest.

4. Ingliseelse termini *deterrence* tõlkimine vene keelde ja selle tähendus Venemaal

Inglise keelt kasutavates NATO riikides on heidutusel suhteliselt ühtlustunud ja selge tähendus. Vene keeles ei ole aga sellele lääneriikides levinud terminile üheselt mõistetavat vastet. Erinevates inglise-vene sõnaraamatutes ja veebipõhistes tõlkeprogrammides on kasutusel suur hulk tõlkevariante: *сдерживание, устрашение, сдерживание путём устрашения, политика сдерживания, удержание, отпугивание, запугивание, замедление* ja *препятствование*.

Sõnaraamatute, veebis toodud tõlgete ja teadusartiklites kasutatakse sõnavara põhjal saab välja tuua kaks enim kasutatud venekeelset vastet: *сдерживание* ja *устрашение*. Teadusartiklites kasutatakse NATO heidutusest rääkimisel ka vastet *принуждение* (enamasti sellistes väljendites nagu *сдерживание принуждением* ja *принуждающее сдерживание*).

Need sõnad ei ole vene keeles sünonüümsed ja neil on vene keeles ka tähendusi, mis ei ole otseselt seotud sõjalis-poliitilise heidutuse kontseptsiooniga. Enamikku neist sõnadest kasutatakse ka argikeeles, milles neil on erinevad tähendused ja oma konnotatsioonid. Kui neid venekeelseid sõnu tõlkida, ei oleks inglise keeles *deterrence* ega eesti keeles *heidutus* esimene valik, mida sõnastikud pakuksid. Näiteks *сдерживание* tõlkevaste võib olla *containment* ('ohjeldamine') ning *политика сдерживания* vaste *containment policy* ('ohjelduspoliitika'); *устрашение* ja *запугивание* vaste *intimidation* ('hirmutamine'); *удержание* vaste *retention* ('kinnipidamine'); *отпугивание* vaste *frightening away* ('eemale peletamine'); *замедление* tähendus on ka *deceleration* ('aeglustamine'); *принуждение* võib tõlkida sõnadega *coercion*, *compulsion* ja *compellence* (eesti keelde võib nii sõna *принуждение* kui ka kõik kolm selle ingliskeelset vastet tõlkida sõnadega *sundimine* ja *sund*; sõjalis-poliitiliste mõistete selgeks eristamiseks soovitame siiski *compellence*'i tõlkida *survestamiseks*); *препятствование* vaste võib olla *obstruction* ('takistamine') jne.

Sellest tingituna mõjutavad heidutuse käsitlust kaks olulist keelelist aspekti. Esiteks ei ole terminil *heidutus* vene keeles täpset üheselt mõistetavat vastet, vaid neid vasteid on mitu. Teiseks on neil venekeelsetel vastetel lisaks keelelisele tähendusele olemas täiendav sisuline ja sotsiaalne tähendus, mis ei ole seotud lääneriikide tõlgendusega heidutusest. Kõigi mainitud venekeelsete tõlkevastetega kaasneb mingil määral arusaam, mille kohaselt see, kes laseb end heidutada, on alluva rollis, kusjuures heidutaja kontrollib teda ja suhtub

temasse patroneerivalt (Karaganov & Suslov, 2019). Sellist tähendusvarjundit sooviks aga enamik Venemaa poliitilisi ja sõjalisi juhte iga hinna eest vältida.

Edasi eritlemegi *heidutuse* kõige levinumaid venekeelseid vasteid.

Сдерживание

Kõige sagedamini on lääneriikides levinud termini *heidutus* venekeelse vastena kasutusel *сдерживание*. Vene keeles on sellel sõnal palju erinevaid tähendusi, muu hulgas võib see viidata 'tagasi hoidmisele, vaos hoidmisele, ohjeldamisele, talitsemisele, aeglustamisele'. Nimisõna *сдерживание* kasutatakse peamiselt poliitilises ja strateegilises kontekstis, kaasa arvatud tuumavaldkonnas. Vene keeles tõlgendatakse seda sõna aga palju laiemalt kui *heidutust* Lääne sõjalis-poliitilises kontekstis (Ven Bruusgaard, 2016). Kuigi nimisõna *сдерживание* on enamasti seotud sõjalis-poliitilise valdkonnaga, on sama tüvega tegusõna *сдерживать* laialt kasutusel tavakeeles paljudes eri tähendustes, mis võivad omakorda mõjutada seda, kuidas sõjalis-poliitilist terminit tõlgendatakse. Tegusõna *сдерживать* mitmetähenduslikkust ja sünonüümide olemasolu näitlikustavad järgmised tõlkevasted: *ohjeldama*, *tagasi hoidma* (sünonüüm *удерживать*), *piirama* (sünonüüm *ограничивать*), *taltsutama* (sünonüüm *смирять*) ja *aeglustama* (sünonüüm *замедлять*). Seda võidakse kasutada ka väljendites *sõna pidama* ja *pisaraid tagasi hoidma*.

Sageli hõlmab venekeelne *сдерживание* kõiki kolme lääneriikide sõjalis-poliitilises teoorias eraldi kasutatavat mõistet, mida tähistatakse terminitega *deterrence*, *compellence* ja *containment* (Fenenko, 2020; Petšatnov, 2016). Terminit *compellence* tõlgitakse vahel vene keelde väljenditega *сдерживание* *принуждением* ja *принуждающее сдерживание*, mille eestikeelseks tõlkevasteks võib olla *sundiv ohjeldamine* ja *sundimise abil ohjeldamine* (teisisisõnu *sundiv heidutus* ja *sundimise abil heidutamine*). Kahesõnalisi väljendeid võidakse aga kommunikatsiooni protsessis lühendada lihtsalt ühesõnaliseks *сдерживание*'ks.

Kõigepealt hakati vene keeles terminit *сдерживание* kasutama Nõukogude Liidus 1940. aastate lõpus ingliskeelse termini *containment* ('ohjeldamine') vastena. Kui lääneriikides kujunes välja heidutuse kontseptsioon, siis hakati vene keeles selle nimetamiseks kasutama samuti *сдерживание*'t. Tekkis terminoloogiline mitmetähenduslikkus: ühte terminit kasutati kahe mõiste tähistamiseks.

Tänapäeval kasutatakse lääneriikides terminit *containment* harva: seda ei ole NATO ametlikus terminibaasis (NATOTerm, *s.a.*) ega USA kaitseministeeriumi sõjaliste terminite sõnaraamatus (DOD Dictionary of Military and Associated Terms, 2021). Samas oli *ohjeldamine* lääneriikides eraldiseisva mõistena aktiivses kasutuses üle 40 aasta (kuni Nõukogude Liidu lagunemiseni) ning selle tähistamiseks kasutati Nõukogude Liidus ja hiljem ka Venemaa Föderatsioonis termineid *сдерживание* ja *политика сдерживания* ('ohjeldamispoliitika').

Termin *containment* puudub ka „NATO-Venemaa kaasaegsete poliitiliste ja sõjaliste terminite sõnastikust“ (NATO, 2007). Küll aga võib sealt leida venekeelse termini *политика сдерживания*, mille ingliskeelseks vasteks on toodud *deterrence*, mitte *containment*. Sõnastik sisaldab ka terminite määratlusi ning *политика сдерживания* definitsiooni järgi on tegu poliitiliste, sõjaliste ja muude meetmete kogumiga, mille eesmärk on veenda vastaspoolt, et ta ei saa relvastatud rünnakuga oma poliitilisi eesmärke saavutada, kuna sel juhul ähvardab teda karistus (NATO, 2007, lk 71).

Huvitaval kombel viitab NATO-Venemaa sõnastikus toodud termini *политика сдерживания* definitsioon Venemaal 21. sajandi alguses välja kujunenud poliitikale, mitte aga Lääne (kommunismi) ohjeldamise poliitikale (ingl *containment policy*). Termin *политика сдерживания* koos definitsiooniga leiab ka Venemaal avaldatud sõjalis-tehnilisest sõnaraamatust „Sõda ja rahu terminites ja määratlustes“, mille toimetaja oli Venemaa endine asepeaminister Dmitri Rogozin (2004). Sõnaraamatu sihtrühma moodustavad kõrged sõjaväelased, poliitilised juhid ning riikliku julgeoleku ja sõjateaduse spetsialistid. Sõnaraamatus on ka määratletud termin *политика сдерживания*: tegu on sellise välispoliitika liigiga, mida järgib rahumeelne riik ning mille peamine eesmärk on vähendada sõjalist ohtu, piirata agressiooni võimalust ja aktiivselt hoida agressorit tagasi igasugusest sõjalisest agressioonist, konfliktidest ja sõdadest. See poliitika eeldab poliitiliste, majanduslike, sõjaliste ja diplomaatiliste meetmete kogumi tõhusat kasutamist (Rogozin, 2004, lk 37).

Kokkuvõttes viitab termin *политика сдерживания* Venemaal kahele erinevale kontseptsioonile: ühelt poolt USA külma sõja aegsele välispoliitikale (mida Läänes tuntakse ohjeldamispoliitika või lihtsalt ohjeldamise nime all) ja teiselt poolt 21. sajandil Venemaal arendatavale sõjalis-poliitilisele teooriale (mida Läänes nimetatakse tavaliselt heidutuseks). Mõlema tähistamiseks kasutatakse ka lühendatud varianti *сдерживание*.

Vaatame nüüd lähemalt praeguse sajandi Venemaa enda sõjalis-poliitilist kontseptsiooni, mida nimetatakse *сдерживание*'ks, ja selle alamliike.

Venemaal eksisteerib strateegilises teoorias laiem mõiste *военно-политическое сдерживание* ('sõjalis-poliitiline ohjeldamine' või 'sõjalis-poliitiline heidutus'). See mõiste katab riigi poolt rakendatavate sõjaliste ja poliitiliste meetmete kogumit, mille eesmärk on ära hoida agressiooni ja ohte, mis võiksid ähvardada riigi rahumeelset arengut ja elutähtsaid huve. Need meetmed hõlmavad otsesest ja kaudset sõjalise jõu ja poliitiliste vahendite kasutamist, et sundida võimalikku vastast relvastatud rünnakust loobuma, kuna järgnevad vastumeetmed põhjustaksid niisuguseid tagajärgi, mille tõttu oleks agressorriigil võimatu või poliitiliselt mõttetu sõda jätkata.

Стратегическое сдерживание ('strateegiline ohjeldamine' või 'strateegiline heidutus') on osa *военно-политическое сдерживание* kontseptsioonist. Vastava mõiste tähendusväli on kitsam kui mõistel *военно-политическое сдерживание* või lihtsalt *сдерживание*. *Стратегическое сдерживание* hõlmab rahu ja sõja ajal järjepidevalt rakendatavaid jõupõhiseid ja muid meetmeid. *Стратегическое сдерживание* eesmärk ei ole pelgalt sõda ennetada ja vaenlase tegevust teatud piirides hoida, vaid ka juba puhkenud sõjalist konflikti deeskaleerida.

Стратегическое сдерживание üheks oluliseks osaks on *военное сдерживание* ('sõjaline ohjeldamine' või 'sõjaline heidutus'). Selle alla kuulub omakorda *силовое сдерживание* ('relvajõududega ohjeldamine' või 'relvajõududega heidutus'), mis eeldab erinevate relvasüsteemide, sealhulgas tuumarelvade otsesest kasutamist. *Ядерное сдерживание* ('tuumahoidatus' või 'tuumahoidamine') on *силовое сдерживание* üks osa ja, nagu nimigi ütleb, hõlmab see vastase ohjeldamist või heidutamist tuumarelvade kasutamise ähvarduse kaudu.

Kuigi Venemaa kontseptsioon kattub mõningal määral lääneriikide heidutuse kontseptsiooniga, on sellel rohkem ühiseid jooni ohjeldamisega. Kui lugeda tänapäeva Venemaal sõjalis-poliitilises teoorias esinevaid *сдерживание* eri liikide määratlusi, on selgelt näha, et tegu on eelkõige kaitsekontseptsiooniga, mille siht on ennetada või deeskaleerida agressiooni ja konflikte, peatada vastase sunnimeetmete kasutamine ja lõpetada vaenulik tegevus (*Энциклопедия ракетных войск стратегического назначения, s.a.*; *Справочник по терминологии в оборонной сфере, s.a.*; *Военный энциклопедический словарь, s.a.*). Nendes määratlustes ei domineeri agressiooni provotseerivad sammud, vaid vastumeetmed ja agressiooni pidurdavad tegevused. *Сдерживание* eesmärk on ära hoida või lõpetada edasine agressioon. Kahju tekitamist mainitakse ainult siis, kui on vaja vastata agressori tegevusele. Seetõttu oleks Venemaa *военно-политическое сдерживание* kontseptsiooni erinevate liikide nimetuste tõlkimisel täpsem kasutada ingliskeelseid

vasteid *contain* ja *containment* ('ohjeldama' ja 'ohjeldamine'), kuna need väljendavad keeleliselt täpsemini mõistet, mille tähendusväli katab kontrolli all hoidmist, vaos hoidmist ja kindlates piirides hoidmist. Need vasted väljendavad vähem agressiivset tegutsemisviisi võrreldes vastetega *deter* ja *deterrence* ('heidutama' ja 'heidutus'), mistõttu sobivad paremini Vene sõjalis-poliitiliste kontseptsioonide põhiolemuse keeleliseks väljendamiseks või vähemalt terminoloogiliseks vahendamiseks selle põhjal, kuidas need kontseptsioonid on sõnastatud teoorias.

Oleme seisukohal, et kuigi terminit *сдерживание* kasutatakse laialt, tekitab see pigem segadust ega paku üheselt mõistetavat vastet lääneriikides kasutatavale terminile *heidutus*. Sellel on mitu põhjust. Vene keeles ei vasta *сдерживание* täiel määral lääneriikide heidutuse tähendusväljale ei kontseptuaalsel ega keelelisel tasandil, sest sellel on Vene sõjalis-poliitilises teoorias oma eriline ja laiem tähendus. Termin *сдерживание* tähendab eeskätt *status quo* säilitamist ja eeldab sarnaselt lääneriikide arusaamaga heidutusest pigem reaktiivset tegutsemist (Adamsky, 2018), kuid samas ei hõlma *сдерживание* kõiki lääneriikides heidutusega seostuvaid aspekte, kuna tähistab peamiselt tõkestusheidutust, mida kombineeritakse kerksusega (ingl *resilience*). See termin ei hõlma otseselt karistusheidutuse aspekte (Veebel *et al.*, 2020). Lisaks võidakse terminit *сдерживание* olenevalt kontekstist kasutada kolme erineva lääneriikides kasutatava mõiste (ingl *containment*, *deterrence* ja *compellence*) tähistamiseks. Kõik need tegurid mõjutavad seda, kuidas Venemaal lääneriikide heidutuse kontseptsiooni tõlgendatakse.

Устрашение

Сдерживание kõrval on lääneriikides kasutatava *heidutuse* teine levinud tõlkevaste *устрашение*, mille tähendus on eesti keeles eelkõige 'hirmutamine, kohutamine'. Seda nimisõna kasutatakse vene keeles peamiselt sõjalises kontekstis, kuid sama tüvega omadussõnu ja tegusõna *устрашить* kasutatakse üsna sageli argikeeles, milles neil on selgelt agressiivne ja hirmutav tähendus. Selle termini seos agressiivse hirmutamise, mille eesmärk on oma tahtmine läbi suruda, tuleb eriti selgelt esile väljendis *устрашить врага*, mis ei tähenda pelgalt 'vaenlase hirmutamist' (selleks sobiks vene keeles pigem tegusõna *пугать*), vaid tema kohutamist oma vägevuse ja võimsusega (Veebel & Vihmand, 2019, lk 25). Selline sõnakasutus viitab sellele, et vastase positsiooni peetakse enda omast madalamaks ja tähtsusetumaks. Seega sisaldub ka

nimisõnas *устрашение* üleolekut rõhutav element, mis teeb niisuguse heidutuse aktsepteerimise Vene poliitilise ja sõjalise kogukonna jaoks väga keeruliseks.

Sõjalis-poliitiline termin *устрашение* võeti Nõukogude Liidus kasutusse pärast külma sõja algust, kui rahvusvahelised osapooled hakkasid rääkima (tuuma)heidutusest. Kuigi heidutuse tõlkevastena hakati kasutama *сдерживание*'t (mis oli juba kasutusel ka *containment*'i tõlkevastena), hakati selle lääneriikides leviva uue mõiste tähistamiseks tarvitama ka teist vastet, milleks oli *устрашение*. Sellel on aga negatiivseid konnotatsioone ja seda kasutatakse endiselt peamiselt teiste (st mitte Venemaa enda) heidutuspoliitika puhul. Nõukogude Liidus tarvitati seda terminit sageli, kui räägiti lääneriikide heidutusest, kuid 21. sajandil on selle kasutamine taandunud, mistõttu nüüd domineerib venekeelses heidutuse diskursuses termin *сдерживание*. NATO-Venemaa kaasaegsete poliitiliste ja sõjaliste terminite sõnastikus on *устрашение* esitatud *сдерживание* (*deterrence*'i venekeelse vaste) sünonüümina (NATO, 2007), kuid praeguses Vene sõjalis-poliitilises teoorias ei ole need kaks terminit sünonüümsed.

Kõige ilmsem erinevus nende vahel avaldub kahes Vene sõjalis-poliitilise strateegia – nimelt *стратегия сдерживания* ja *стратегия устрашения* – määratluses. Esimene neist, *стратегия сдерживания* ('ohjeldamisstrateegia'), on strateegiline teguviis, mis põhineb sõjaliste ja muude meetmete kogumi rakendamisel eesmärgiga hoida vastast tagasi sõja vallandamisest, vältida sõjategevuse laienemist uutele territooriumidele ning massihävitusrelvade, eeskätt tuumarelva kasutamist (Rogozin, 2004, lk 93). Ohjeldamisstrateegiaid võib olla mitu. Need moodustavad omakorda kompleksse strateegia, mille nimi on *комплексная стратегия сдерживания* ('kompleksne ohjeldamisstrateegia'). See on strateegiate kogum, mis tugineb agressorile sõjas vastuvõetamatu kahju tekitamisele, adekvaatsele kaitsesele, strateegilisele stabiilsusele ja rahu armastava riigi kaitsevõime arendamisele. *Комплексная стратегия сдерживания* hõlmab nii aktiivseid rünnakuid, mida korraldatakse ohjeldamise nimel, kui ka enesekaitse tugevdamist (Rogozin, 2004, lk 240).

Стратегия устрашения ('hirmutamisstrateegia') on strateegiliste tegevuste süsteem, mille aluseks on sõjalise jõu kasutamisega ähvardamine. Tegu on sõjalise strateegiaga, mille eesmärk on sundida vaenlast sõjategevust lõpetama. *Стратегия устрашения* eeldab vägede ülekaalu ning selliste vahendite ja meetodite kasutamist, mille vastu puudub tõhus kaitse (Rogozin, 2004, lk 93). *Стратегия устрашения* on oluliselt agressiivsem kui *стратегия сдерживания*, kuna seda rakendatakse sõja ajal ja see hõlmab vaenlase hirmutamist ähvardustega ta hävitada ning selliste meetodite rakendamist, mille

eest ei ole võimalik ennast kaitsta. Järelikult on niisuguse strateegia rakendaja ka see, kelle käes on initsiatiiv ja ülemvõim, aga strateegiale allumine (kui keegi teine rakendab seda strateegiat) tähendab nõustumist strateegia rakendaja ülemvõimuga (Karaganov & Suslov, 2018).

Alternatiivsed variandid

Lisaks terminitele *сдерживание* ja *устрашение* on lääneriikides levinud heidutuse kontseptsioonist rääkimisel kasutatud ka teisi variante. Üks neist on *сдерживание путём устрашения* ('hirmutamise teel ohjeldamine'), mis moodustati kahe eelmainitud termini baasil nõukogude ajal ja mida on kasutatud ka Venemaa Föderatsioonis.

Kui 21. sajandi alguses hakkas heidutuse paradigma muutuma, tõi see kaasa uued heidutusstrateegiad, -meetodid, -vahendid ja ka vastava sõnavara. Kuigi terminit *принуждение* ei ole sõnaraamatutes esitatud *heidutuse* vastena ning seda ei leia Vene ametlikest sõjalistest entsüklopeediatest ja käsiraamatutest², on heidusteooria pideva arengu tõttu ilmunud Venemaal lääneriikide heidutust käsitlevasse teaduskirjandusse üha sagedamini sääraseid väljendid, mis sisaldavad just seda sõna. Traditsiooniliselt on *принуждение*'t eelistanud juriidilises ja sõjalis-poliitilises valdkonnas ingliskeelse termini *coercion* ('sund, sundimine') tõlkevastena (Bartoš, 2021). Venemaal kasutatakse terminit *принуждение* tihti juriidilises kontekstis, milles see tähendab 'kellegi sundimist midagi tegema jõu või ähvarduste abil'. Tänapäeval kuuleb seda üha rohkem ka sõjalises kontekstis, milles see tähistab püüdlusi muuta *status quo*², kusjuures sellel on niisugusel juhul proaktiivne tähendus sarnaselt lääneriikides kasutatava terminiga (Adamsky, 2018).

Mõned Venemaa politoloogid kasutavad terminit *принуждение* ka ingliskeelse termini *compellence* vastena (Fenenko, 2021). Kuna nende tõlgenduses tähistab *compellence* ühte heidutuse viisi – nimelt ründavamast ja pealetungivamat heidutust –, kasutatakse heidutusest rääkimisel vastet *принуждение* näiteks sellistes väljendites nagu *принуждающее сдерживание* ('sundiv ohjeldamine' või 'sundiv heidutus') ja *сдерживание принуждением* ('sundimise abil ohjeldamine' või 'sundimise abil heidutamine'). Lääne strateegilises

² Vt nt Энциклопедия ракетных войск стратегического назначения (s.a.), Справочник по терминологии в оборонной сфере (s.a.) ja Военный энциклопедический словарь (s.a.).

mõtlemises on aga heidutus ja *compellence* ('survestamine') kaks lahusseisvat mõistet. Kui heidutuse eesmärk on ähvarduste abil takistada või pidurdada vaenlast midagi tegemast, siis survestamine hõlmab ähvardusi või tegevusi, et sundida vastast midagi tegema. *Coercion* ('sundimine') on lääneriikides samuti omaette sõjalis-poliitiline mõiste. Kui veel täpsemaks minna, on *deterrence* ('heidutus') ja *compellence* ('survestamine') lääneriikide sõjalis-poliitilises teoorias kaks eraldiseisvat mõistet, seejuures mõlemad kujutavad endast tegelikult *coercion*'i ('sundimise') viise (Encyclopedia Britannica, s.a.-b).

Ehkki *принуждение* ei ole Venemaa sõjalis-poliitilises teoorias veel ametliku terminina kasutusel, kasutatakse seda üha enam rahvusvaheliste suhete arutamisel, eriti kui räägitakse agressiivsest heidutusest. Sõna *принуждение* tõlkimisel ei ole välja kujunenud ühte püsivat vastepaari vene ja inglise keele vahel. Erinevaid kinnistunud väljendeid tõlgitakse eri sõnatüvesid kasutades: *силовое принуждение* on inglise keeles *compulsion by force* ('jõuga sundimine'), *экономическое принуждение* on *economic compulsion* ('majanduslik sundimine'), *принуждение к миру* on *peace enforcement* ('rahu jõustamine'). Terminit *принуждение* kasutatakse ka sanktsioonide puhul. Nimelt nimetavad venelased sanktsioone 'sunnimeetmeteks' (вн методы принуждения, ingl *means of compulsion*). *Дипломатия принуждения* on venekeelne vaste terminile *coercive diplomacy* ('sunnidiplomaatia'). Samas on väljendi *strategic coercion* ('strateegiline sundimine') tõlkimisel mõnikord eelistatud vastet *стратегическое воздействие* ('strateegiline mõjutamine'), kusjuures väljendit *стратегическое принуждение* ('strateegiline sundimine') tõlkevastena ei kasutata. Vahel kasutatakse terminit *принуждение* ka väljendi *наступательное сдерживание* ('pealetungiv ohjeldamine') sünonüümuna (Fenenko, 2019, 2021).

5. Kuidas parandada Venemaa ja Lääne heidutuselast dialoogi?

Rebecca Hersman on kirjutanud, et heidutus on oma olemuselt dialoog, mis tugineb kolmele küsimusele: kas meid kuulatakse? kas meie kuulame? kas meid mõistetakse? (Hersman, 2017). Kuigi nii Venemaa poliitiline eliit kui ka NATO kasutavad avalikes sõnavõttudes ja poliitilistes avaldustes sarnaseid termineid ja väljendeid, näib siiski, et kaks osapoolt räägivad erinevat julgeoleku- ja kaitsekeelt, sest nii kasutatavate terminite tähendus kui ka heidutuse mõiste tervikuna on Venemaa ja Lääne julgeolekukogukondades erinev (Veebel & Ploom, 2019). Seetõttu pole üllatav, et tekib kahtlusi, kas NATO

heidutus Venemaa suhtes on pärast 2022. aastal alanud Venemaa sõda Ukraina vastu endiselt mõjuv ja usutav.

Täpne, arusaadav ning läbipaistev tõlge on oluline, et NATO ja Venemaa heidutusalaalne dialoog oleks tõhus. Kahjuks puudub NATO üht põhimõistet tähistaval terminil vene keeles ühtne ja selge vaste, mis võib tekitada segadust nende vene keele kõnelejate seas, kes ei ole Lääne heidutuse kontseptsiooniga lähemalt tuttavad. NATO kasutab heidutusest rääkimisel ühte kindlaks määratud terminit, samas kui Venemaa terminoloogiline süsteem on ebajärjekindel, kuna selles eksisteerib mitu sarnast mõistet ja neile vastavat terminit. Kui termin *heidutus* jõudis esimest korda lääneriikide ja Nõukogude Liidu keskusteludesse, ei tekkinud sellele vene keeles ühte kindlat leksikaalset vastet. Selle asemel kasutati heidutusest rääkimisel mitmeid termineid: *сдерживание* (sama terminiga tähistati *ohjeldamist*), *устрашение* (sellega rõhutati lääneriikides kasutatava kontseptsiooni agressiivsust) ja *сдерживание путём устрашения* (kahe eelneva termini kombinatsioon).

Venemaal on Lääne heidutuse kontseptsioonist rääkimisel kasutatud aastakümneid vaheldumisi termineid *сдерживание* ja *устрашение* ning aeg-ajalt ka väljendit *сдерживание путём устрашения*. Hiljem, kui heidutusstrateegiad arenesid ja valdkonna ingliskeelne terminoloogia täienes, hakkasid vene keelde ilmuma uued terminid. Näiteks võeti kasutusele väljendid *принуждающее сдерживание* ja *сдерживание принуждением*, et viidata teatud tüüpi heidutusele.

Kui rääkida ühest ja samast mõistest kahes erinevas keele- ja kultuuri-ruumis, võib kasutatav terminoloogia (st ühe või teise termini valik) mõjutada seda, kuidas sõnumi vastuvõtja antud mõistet tajub ja mõistab. Tõlkimise käigus võivad mõned olulised komponendid kaduma minna või vastupidi võivad lisanduda uued tähendused. Näiteks etümoloogiliselt seostub sõna *deterrence* inglise keeles hirmu tekitamise ja vastase ähvardamisega (Online Etymology Dictionary, *s.a.*-a, *s.a.*-b). Ka eesti keeles on *heidutama* tähendusks 'hirmutama, kohutama' (Eesti keele seletav sõnaraamat, 2009). Seevastu vene keeles ei ole *сдерживание* seotud hirmuga, vaid see tähistab tegevust, mille eesmärk on kedagi tagasi hoida. Samas *устрашение* on otseselt seotud hirmu tekitamisega – see ongi selle sõna põhitähendus.

Keelekasutus võib mõjutada avalikkuse valmisolekut võtta riske ja sellest tulenevalt ka kalduvust kriisi eskaleerida (Berejikian & Zwald, 2020). Sõnavara valik määrab selle, kuidas sõnumit tajutakse ja tõlgendatakse, aga ka selle, milline mulje jääb vestluspartneri või teise konflikti osapoole hoiakust ja suhtumisest. Lisaks mõjutavad tekstis esitatud informatsiooni vastuvõtmist sõnumi

kuulaja varasemad teadmised ja väljakujunenud mõttemustrid (Schäffner, 2004). See kehtib ka Venemaa ja Lääne heidutusalase dialoogi kohta.

Selles keskustelus kasutab Venemaa Föderatsioon sageli oma poliitika kirjeldamisel siinses uuringus käsitletud terminoloogiat viisil, mis loob mulje, et Venemaa tegeleb agressiooni ohjeldamise ja tagasi hoidmisega, aga Lääs hirmutamise ja sundimisega. Venemaa nimetab oma poliitikat *сдерживание*'ks, kuid NATO tegevuse puhul kasutatakse sageli termineid *устрашение* ja *принуждение*. Näiteks on terminid *устрашение* kasutatud teiste suurriikide (implitsiitselt ebaseaduslikuks peetava) heidutuspoliitika puhul ja sellega on kaasnenud teatud negatiivsed assotsiatsioonid. Külma sõja ajal kasutati USA poliitika iseloomustamiseks sageli väljendit *сдерживание путём устрашения* (Ven Bruusgaard, 2016). 1970. aastate alguses USA-s vastu võetud „Riiklik realistliku heidutuse julgeolekustrateegia“ (ingl *National security strategy of realistic deterrence*) on venekeelses tõlkes *Стратегия реалистического устрашения* (Rogozin, 2004, lk 101). Kui Venemaal kasutatakse lääneriikide heidutusest rääkimisel terminid *сдерживание*, pannakse see tihti jutumärkidesse või sellele eelneb väljend *ни-öelda*. Sedasi vastandatakse Lääne heidutuse kontseptsioon selle Vene analoogile.

On ilmne, et vene keeles kõlab *сдерживание* (‘ohjeldamine, tagasi hoidmine’) rahumeelsemalt ja leebemalt kui *устрашение* (‘hirmutamine’) ja *принуждение* (‘sundimine’), millel on märksa agressiivsem tähendus. Tegelikult on nende terminite niisugusel kasutamisel siiski oma kultuuriline põhjus. Vene käsitluse järgi areneb lääneriikide strateegilise heidutuse analoog Venemaal (st *стратегическое сдерживание*) riikliku julgeoleku kaitsekontseptsiooni raames. Samal ajal nähakse lääneriikide heidutust ekspansionistliku ja ründava strateegiana, mille eesmärk on kaitsta USA rahvusvahelisi huve (Petšatnov, 2016). See asjaolu selgitab, miks Venemaa ja Lääne tegevuse kirjeldamisel kasutatakse erinevaid termineid. *Стратегическое сдерживание* sisu seisneb selles, et kõik, mida selle kontseptsiooni raames tehakse, täidab üksnes enesekaitse ja rahu eesmärki või on vastuseks kellegi teise varasemale tegevusele. Kuna Venemaa siht on justkui vaid vastast ohjeldada, mitte aga korraldada ründeoperatsioone, võib Venemaale jääda mulje, et ta tegutseb alati üksnes enda kaitseks. Kristin Ven Bruusgaard on öelnud, et selline sõnakasutus võib viia Venemaa juhtkonna veendumiseni, et nende teod on pelgalt vastus tajutavale agressioonile (Ven Bruusgaard, 2016). Samas tunnistatakse Vene sõjalis-poliitilises teoorias, et teatud juhtudel võib sõjalise agressiooni ohjeldamise strateegia (vn *стратегия сдерживания*) rakendamisel kasutada ka hirmutamise strateegiat (vn *стратегия устрашения*).

6. Kokkuvõte

2016. aastal Varssavis toimunud NATO tippkohtumisel leppisid liitlasriigid kokku, et heidutust peab täiendama sisukas dialoog, mille eesmärk on vältida arusaamatusi, valearvestusi ja tahtmatut eskalatsiooni ning suurendada läbi- paistvust ja ettearvatavust (Paulauskas, 2016). Venemaa ja NATO heidutusosalase dialoogi keelise dimensiooni mõistmine aitab neid eesmärke saavutada. Samuti aitab see aru saada, kuidas Venemaa juhid tajuvad ja tõlgendavad NATO heidutuse kontseptsiooni ning kas ja kuidas saaks nende seisukohti mõjutada. See aitab paremini mõista ka Moskva kavatsusi ja Venemaa strateegilist mõtlemist, eriti pärast seda, kui Venemaa 2022. aastal Ukraina vastu sõda alustas. Tuleb arvestada ka seda, et venekeelsed *heidutuse* vasted kannavad endas mingil määral arusaama, et heidutatav on allutatud osapool, keda hoitakse oma kontrolli all ja kelle üle domineeritakse. Enamik Venemaa poliitilisi ja sõjalisi juhte soovib iga hinna eest vältida enda sattumist sellisesse olukorda.

Asjaolu, et samu venekeelseid termineid kasutatakse nii lääneriikides levinud heidutuse mõiste kui ka Venemaa enda sõjalis-strateegiliste mõistete tähistamiseks, teeb heidutusosalase dialoogi keelise tõlgendamise veelgi keerukamaks. Ühed ja samad terminid tähistavad eri kontekstides erineva sisuga mõisteid. Näiteks termin *сдерживание*, mida vene keeles kõige sagedamini kasutatakse heidutuse vastena, tähistab ka Venemaa strateegilises mõtlemises kesket mõistet, kuid sellel on Vene kontekstis märksa laiem tähendusväli kui lääneriikides kasutataval mõistel. Vene käsitluses tähistab termin *сдерживание* mõistet, mis hõlmab lääneriikide strateegilises mõtlemises kolme eraldiseisvat mõistet, millele vastavad ingliskeelsed terminid *deterrence*, *containment* ja *compellence*. Etümoloogia ja ajaloolise tausta põhjal on *сдерживание* kõige sobivam vaste terminile *containment* ('ohjeldamine'). Ka oma semantikalt on venekeelne *сдерживание* vähem agressiivne kui ingliskeelne *deterrence*. Pole sugugi juhuslik, et *сдерживание* on levinud venekeelseks vasteks ohjeldamisele, mida mõned külma sõja revisionistlikud analüütikud on pidanud pigem kompromissile orienteeritud kui otseselt agressiivseks strateegiaks (Evans & Newnham, 1998). Seega võib analüüsi ja käsitletud sõnade etümoloogia põhjal järeldada, et *сдерживание* sobib kõige paremini vasteks ingliskeelsele terminile *containment*, mis on küll seotud heidutusega, kuid pole siiski selle sünonüüm.

Teine termin, mida vene keeles lääneriikide heidutuse käsitlemisel kasutatakse, on *устрашение*. Kuigi seda kasutatakse mõnikord vaheldumisi terminiga *сдерживание*, tähistavad need kaks terminit Vene sõjalis-poliitilises

mõtlemises siiski erinevaid mõisteid. Neid termineid ei saa kontseptuaalsetel, semantilistel ega etümoloogilistel põhjustel pidada sünonüümideks. Etümoloogia, tähenduse ja sisu poolest on ingliskeelsele terminile *deterrence* ('heidutus') sobivam vaste *устрашение*, kuna see on otseselt seotud hirmu tekitamisega, mis on heidutuse keskne komponent.

Terminite *принуждающее сдерживание* ja *сдерживание принуждением* puhul tuleb ära märkida, et need katavad vaid osa heidutuse strateegiast. Terminoloogilist segadust suurendab asjaolu, et mõnel juhul kasutatakse terminit *принуждение* tähistamiseks ka *compellence*'i ja *coercion*'i. Lääne strateegilises mõtlemises on aga *deterrence*, *compellence* ja *coercion* kolm erinevat terminit, mis tähistavad erinevaid mõisteid. *Compellence*'ist rääkimisel võidakse Venemaal kasutada ka ühesõnalist vastet *сдерживание*, mis on kahesõnalise väljendi *принуждающее сдерживание* lühend. Kõik see teeb lääneriikides kasutatava sõjalis-poliitilise termini *heidutus* tõlkimise vene keelde veel raskemaks ja arusaamatumaks.

Oluline küsimus on ka see, kuidas tõlkida inglise keelde sõnavara, mida Venemaal kasutatakse nende *сдерживание* kontseptsioonist rääkimisel. Näiteks *стратегическое сдерживание* ei ole sisuliselt samaväärne lääneriikide arusaamaga strateegilisest heidutusest, kuigi seda sageli niimoodi tõlgitakse. Arvestades Vene sõjalis-poliitilise strateegia eripärasid, on Dmitry Adamsky (2018, lk 36) soovitanud kasutada termini *стратегическое сдерживание* ingliskeelse vastena väljendit *cross-domain coercion*, mis on eestikeelses tõlkes 'valdkondadeülene sundimine'. Seda küsimust on vaja veel uurida, võttes arvesse Vene strateegia erinevaid komponente ja heidutuse viise.

Seda, kuidas tänapäeva Venemaal lääneriikides levinud heidutuse kontseptsiooni tajutakse ja millist sõnavara sellest rääkimisel vene keeles kasutatakse, mõjutavad nii termini *heidutus* venekeelsed tõlkevasted kui ka Venemaa enda sõjateooria terminoloogia. Samal ajal on Lääne jaoks tähtis saada aru Vene strateegilise mõtlemise alustest ja neid mõjutavatest keelelistest teguritest. Termini *heidutus* venekeelsete tõlkevastetega seotud probleemide ning terminoloogiliste üksuste vaheliste seoste mõistmine aitab seega suurendada heidutusalase dialoogi mõistetavust. Kui NATO soovib muuta oma suhtlust Venemaa poliitiliste ja sõjaliste juhtidega selgemaks ning läbipaistvaks, võiks kaaluda terminite *containment* ('ohjeldamine') ja *coercion* ('sundimine') kasutamist *deterrence*'i ('heidutus') asemel, kuna viimast võib vene keeles mitmeti tõlgendada. Selline sõnakasutus oleks ka Venemaa poliitilise ning sõjalise kogukonna jaoks sisult selgem ja paremini mõistetav.

Kirjandus

- Adamsky, D. (2014). If war comes tomorrow: Russian thinking about 'regional nuclear deterrence'. *The Journal of Slavic Military Studies*, 27(1), 163–188. <https://doi.org/10.1080/13518046.2014.874852>
- Adamsky, D. (2018). From Moscow with coercion: Russian deterrence theory and strategic culture. *Journal of Strategic Studies*, 41(1–2), 33–60. <https://doi.org/10.1080/01402390.2017.1347872>
- Bartoš 2021 = Бартош, А. (2021). Сдерживание и принуждение в стратегии гибридной войны [Heidutus ja sundimine hübriidsõjastrateegias]. *Военная мысль*, 9, 18–34.
- Belobrov 2020 = Белобров, Ю. (2020). Эволюция политики НАТО по сдерживанию СССР и России [Kuidas on arenenud NATO poliitika NSVL-i ja Venemaa heidutamiseks]. *Международная жизнь*, 6, 22–33. <https://interaffairs.ru/jauthor/material/2353>
- Berejikian, J., & Zwald, Z. (2020). Why language matters: Shaping public risk tolerance during deterrence crises. *Contemporary Security Policy*, 41(4), 507–540. <https://doi.org/10.1080/13523260.2020.1729496>
- DOD Dictionary of Military and Associated Terms (2021, november). <https://irp.fas.org/doddir/dod/dictionary.pdf>
- Eesti keele seletav sõnaraamat (2009). Heidutama. *Eesti keele seletav sõnaraamat*. Vaadatud 12. märtsil 2025 aadressil <https://arhiiv.eki.ee/dict/ekss/index.cgi?Q=heidutama&F=M>
- Encyclopedia Britannica (s.a.-a). Deterrence. *Encyclopedia Britannica*. Vaadatud 10. detsembril 2022 aadressil <https://www.britannica.com/topic/deterrence-political-and-military-strategy>
- Encyclopedia Britannica (s.a.-b). Compellence. *Encyclopedia Britannica*. Vaadatud 10. detsembril 2022 aadressil <https://www.britannica.com/topic/compellence>
- Evans, G., & Newnham, J. (1998). *The Penguin Dictionary of International Relations*. London: Penguin Books.
- Fenenko 2019 = Фененко, А. (2019, 26. aprill). Эффективно ли ядерное сдерживание? [Kas tuumaheidutus on tõhus?]. Russian International Affairs Council. <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/effektivno-li-yadernoe-sderzhivanie/>
- Fenenko 2020 = Фененко, А. (2020). Эволюция теории ядерного сдерживания в США в годы холодной войны [Tuumaheidutuse teooria

- areng USA-s külma sõja ajal]. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Международные отношения*, 13(1), 111–135. <https://doi.org/10.21638/spbu06.2020.108>
- Fenenko 2021 = Фененко, А. (2021). Асимметричная модель ядерного сдерживания [Tuumaheidutuse asümmeetriline mudel]. *Анализ и прогноз. Журнал ИМЭМО РАН*, 3, 13–29. <https://doi.org/10.20542/afij-2021-3-13-29>
- Freedman, L. (2004). *Deterrence*. Cambridge: Polity Press.
- Freedman, L. (2021). Introduction – The evolution of deterrence strategy and research. F. Osinga & T. Sweijs (toim.), *NL ARMS Netherlands Annual Review of Military Studies 2020: Deterrence in the 21st Century – Insights from Theory and Practice* (lk 1–10). https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-6265-419-8_1
- Hersman, R. (2017, 13. jaanuar). *The Deterrence and Assurance Conversation*. Center for Strategic and International Studies. <https://www.csis.org/analysis/deterrence-and-assurance-conversation>
- Karaganov, S., & Suslov, D. (2018, 4. oktoober). A new world order: A view from Russia. *Russia in Global Affairs*. <https://eng.globalaffairs.ru/articles/a-new-world-order-a-view-from-russia/>
- Karaganov & Suslov 2019 = Караганов, С., & Суслов, Д. (2019). Сдерживание в новую эпоху [Heidutus uuel ajastul]. *Россия в глобальной политике*, 17(4), 22–37. <https://globalaffairs.ru/articles/sderzhivanie-v-novuyu-epohu/>
- Mazarr, M. J. (2018). *Understanding Deterrence*. Santa Monica, CA: RAND Corporation. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE295.html>
- Mazarr, M. J. (2020). Understanding deterrence. F. Osinga & T. Sweijs (toim.), *NL ARMS Netherlands Annual Review of Military Studies 2020: Deterrence in the 21st Century – Insights from Theory and Practice* (lk 13–28). https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-6265-419-8_2
- Medvedev 2022 = Медведев, Д. (2022, 22. september). Медведев в ответ на угрозы ударить по Черноморскому флоту напомнил про гиперзвуковые ракеты [Vastuseks ähvardustele rünnata Musta mere laevastikku tuletas Medvedev meelde hüperhelikiirusega rakette]. *Коммерсантъ*. <https://www.kommersant.ru/doc/5572179>
- Michael Rossi Poli Sci (2022, 30. september). *Vladimir Putin's Speech on the Incorporation of Donetsk, Lugansk, Kherson, and Zaporozhye – ENG Sub* [video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ZP69jld8XAE>

- NATO (2001). *Preface of the NATO-Russia Glossary of Contemporary Political and Military Terms*. <https://www.nato.int/docu/glossary/eng/index.htm>
- NATO (2007). *NATO-Russia Glossary of Contemporary Political and Military Terms*. <https://www.nato.int/docu/glossary/eng/15-main.pdf>
- NATO (2020). *AAP-06 NATO Glossary of Terms and Definitions*. [https://www.coemed.org/files/stanags/05_AAP/AAP-06_2020_EF_\(1\).pdf](https://www.coemed.org/files/stanags/05_AAP/AAP-06_2020_EF_(1).pdf)
- NATO (2022). *Deterrence and Defence*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_133127.htm
- NATOTerm (s.a.). *Welcome*. Vaadatud 5. septembril 2023 aadressil <https://nso.nato.int/natoterm/content/nato/pages/home.html?lg=en>
- Online Etymology Dictionary (s.a.-a). *Deterrence*. *Online Etymology Dictionary*. Vaadatud 9. jaanuaril 2023 aadressil <https://www.etymonline.com/word/deterrence>
- Online Etymology Dictionary (s.a.-b). *Terror*. *Online Etymology Dictionary*. Vaadatud 9. jaanuaril 2023 aadressil <https://www.etymonline.com/search?q=terror>
- Paulauskas, K. (2016, 5. august). On deterrence. *NATO Review*. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2016/08/05/on-deterrence/index.html>
- Petšatnov 2016 = Печатнов, Ю. (2016). Теория сдерживания: генезис [Heidutusteooria: tekkelugu]. *Вооружение и экономика*, 2(35), 25–32.
- Rogozin 2004 = Рогозин, Д. (toim.) (2004). *Война и мир в терминах и определениях* [Sõda ja rahu terminites ja määratlustes]. Москва: ПоРог.
- Romanova 2011 = Романова, Т. (2011). Евросоюз как нормативная сила и проблемы ее восприятия в России как барьер на пути политико-правового сближения [Euroopa Liidu normatiivne jõud ja selle tajumisega Venemaal tekkinud probleemid, mis takistavad poliitilis-juriidilist lähene-mist]. *Вестник Санкт-Петербургского университета*, 6(1), 56–66.
- Rumer & Sokolsky 2020 = Румер, Ю., & Соколски, Р. (2020, 21. aprill). *Тридцать лет хождения по кругу: политика США в отношении России* [Kolmkümmend aastat ringiratast käimist: USA Venemaa-poliitika]. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/2020/04/21/ru-pub-81258>
- Sagan, S. D. (1991). History, analogy, and deterrence theory. *The Journal of Interdisciplinary History*, 22(1), 79–88.
- Sarotte 2021 = Саротт, М. Э. (2021) Сдерживание после холодной войны [Heidutus pärast külma sõda]. *Россия в глобальной политике*, 6, 44–60. <https://globalaffairs.ru/articles/sderzhivanie-posle-holodnoj-voyny/>

- Schäffner, C. (2004). Political discourse analysis from the point of view of translation studies. *Journal of Language and Politics*, 3(1), 117–150. <https://doi.org/10.1075/jlp.3.1.09sch>
- Simes, D. K. (1980–1981, talv). Deterrence and coercion in Soviet policy. *International Security*, 5(3), 80–103. <https://doi.org/10.2307/2538421>
- Slantchev, B. L. (2005, 19. aprill). *Introduction to International Relations. Lecture 2: State and Anarchy*. Slantchev.ucsd.edu. <http://slantchev.ucsd.edu/courses/ps12/02-state-and-anarchy.pdf>
- Snyder, G. H. (1959). *Deterrence by Denial and Punishment*. Center of International Studies.
- Veebel, V. (2018a). NATO options and dilemmas for deterring Russia in the Baltic states. *Defence Studies*, 18(2), 229–251. <https://doi.org/10.1080/14702436.2018.1463518>
- Veebel, V. (2018b). (Un)justified expectations on nuclear deterrence of non-nuclear NATO members: The case of Estonia and Latvia? *Defense & Security Analysis*, 34(3), 291–309. <https://doi.org/10.1080/14751798.2018.1500758>
- Veebel, V., & Ploom, I. (2019). Are the Baltic states and NATO on the right path in deterring Russia in the Baltic? *Defense & Security Analysis*, 35(4), 406–422. <https://doi.org/10.1080/14751798.2019.1675947>
- Veebel, V., & Ploom, I. (2023). President Putin: A holy mad man or a brave but trapped chicken in Ukraine? *Comparative Strategy*, 42(1), 61–79. <https://doi.org/10.1080/01495933.2022.2158030>
- Veebel, V., & Vihmand, L. (2019). Living in confronting or parallel strategic narratives? The reasons behind the missing security dialogue between Russia and the Baltic States. *Journal on Baltic Security*, 5(2), 17–28. <https://journalonbalticsecurity.com/journal/JOBS/article/20/text>
- Veebel, V., Vihmand, L., Ploom, I., & Markus, R. (2020). Western misperception when deterring Russia: Cultural and linguistic factors. *Journal of Politics and Law*, 13(3), 151–159. <https://doi.org/10.5539/jpl.v13n3p151>
- Ven Bruusgaard, K. (2016). Russian strategic deterrence. *Survival*, 58(4), 7–26. <https://doi.org/10.1080/00396338.2016.1207945>
- Washington Post staff (2022, 21. september). Read Putin's national address on a partial military mobilization. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/world/2022/09/21/putin-speech-russia-ukraine-war-mobilization/>
- Военный энциклопедический словарь* (s.a.). Vaadatud 12. detsembril 2022 aadressil <https://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/list.htm>

Памятные даты: К 30-летию Указа о создании Стратегических сил сдерживания СССР (2021, 10. november). Raran.ru. https://guraran.ru/news/newsread/news_id-13444

Справочник по терминологии в оборонной сфере (s.a.). Vaadatud 12. detsembril 2022 aadressil <http://dictionary.mil.ru/dictionary>

Энциклопедия ракетных войск стратегического назначения (s.a.). Vaadatud 12. detsembril 2022 aadressil <http://encyclopedia.mil.ru/encyclopedia/dictionary/listrvsn.htm>

LIIA VIHMAND-VEEBEL, MA

Tartu Ülikooli maailma keelte ja kultuuride instituudi doktorant

VILJAR VEEBEL, PhD

Balti Kaitsekolledži lektor